سنڌي ٻولي ۽ ثقافت اسان جي سڃاڻپ آهي

تحرير: پروفيسر ڊاڪٽر امانت علي جلباڻي

On فروری 21, 2024

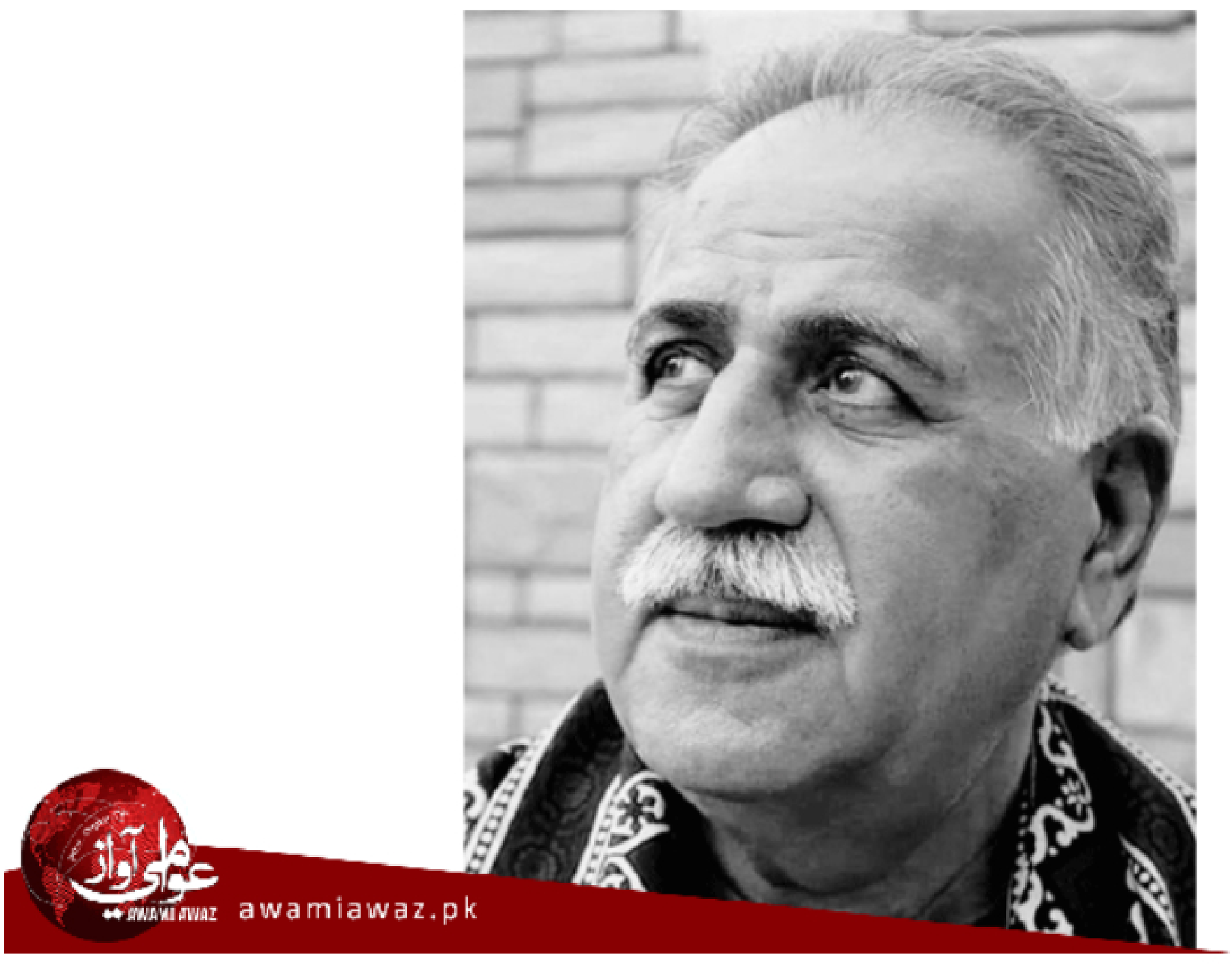

Share

مونکي پنهنجو ٻاروڻ ياد ايندو آهي. اهي ڏينهن جڏهن مونکي پنهنجي امڙ يا منهنجو بابا ۽ ٻيا عزيز ٻاتائڻ وارا ٻول ورجائي، وري وري ياد ڪرائيندا هئا. پوءِ پلا اهو ڪيئن ممڪن آهي ته ماڻهو پنهنجا ڏينهن وساري ويهي. تنهنڪري يونيورسٽي ۾ رهندي ۽ پروفيشنل تعليم حاصل ڪندي جتي انگريزي ۽ اردو ٻولين ۾ پڙهندا رهياسين اتي پنهنجي مادري ٻولي کي ڪڏهن به پوئتي نه رکيوسين. پر وري سوچيان ٿو ته اها ٻولي جيڪا 5 کان 7 هزار سال پراڻي هجي، جنهن کي پنهنجو ادب ۽ پنهنجي الفا بيٽ هجي، جنهن ٻولي جي پنهنجي ثقافت هجي، پنهنجو گرامر هجي ۽ ان جا ڪروڙين ڳالهائيندڙ به هجن اها پلا قومي ٻولي چو ناهي؟

اُها ئي ٻولي جيڪا اسانجي ماءُ طرفان اسان ۾ منتقل ٿئي ٿي. جيئن ته هر ٻار جو چهرو عادتون جذبات سندن ئي ماءُ سان مشهابهت رکن ٿا. ائين ئي سندن زبان جي ادائگي، لهجي جي به پيٽ سندن ماءُ سان آساني سان ڪري سگهجي ٿي. اسانجي چهري، نالي ۽ لباس وانگر ٻولي به اسانجي ڏيهه توڙي پرڏيهه ۾ شناخت ڪرائي ٿي. دنيا ۾ انتهائي اهميت جي حامل مادري ٻولي بابت اسان معمولي سوچ رکي گهڻن ئي موقعن تي پنهنجي ٻولي کي پاسي تي ڏکيندي ٻين ٻولين کي پنهنجو چوائي فخر ٿا محسوس ڪيون جيتوڻڪ مونکي ته اهو شرم جو مقام ٿو لڳي جو اسان ٻولي جي نالي تي اصل ۾ پنهنجي امڙ جي سڃاڻپ ٻين اڳيان ڪرڻ بجاءِ لڪائڻ جي ڪوشش ڪري اڻ ڄاڻائي ۾ بزدلي جو ڪليل مظاهرو ڪندا آهيون.

مادري ٻولي جي هرگز اها معنىٰ ۽ مفهوم ناهي ته ڪو گهٽي ايراضي تي رهندڙ گهٽيل آبادي ۾ ڳالهائي وڃي، پر جيڪڏهن هڪ طبقي تي ٻڌل چند ڳوٺن تائين به ڳالهائي وڃي ٿي ته به اهائي اسانجي مادري ٻولي سڏائبي ، جيڪا اسان کي بنا ڪنهن شرمساري جي بافخر ٿي ڳالهائڻ گهرجي. اسان مان هر ڪو پنهنجي پياري ماءُ ۽ پيءُ سان بي پناهه ۽ غير مشروط محبت ۽ چاهت ڪري ٿو ، چاهي اهي ڪهڙي به قد ڪاٺ شڪل صورت رنگ نسل جا چو نه هجن ، پر فقط اهي ئي اسان کي زندگي ڏيندڙ، پاليندڙ ،ڏک سک ۾ مدد ۽ رهنمائي ڪندڙ هوندا آهن. پر افسوس اسان مان ئي ڪجهه ماڻهو يا ائين ڪٽي چئجي اسان پاڻ پنهنجي ماءُ طرفان وراثتي مليل مادري ٻولي کي سيني سامهون فخريه انداز ۾ ڳالهائڻ بجاءِ الاٽي چو پردن ۾ لڪائي ٻين ٻولين جو سهارو وٺندا آهيون؟

سنڌي ٻولي جي برک ليکڪ سراج الحق ميمڻ ڪٿي لکيو ته ، " اسين بنا ڪنهن دليل جي پنهنجو حسب نسب ڌارين قومن سان جوڙي، پچ ٻڌي پاڻ کي مهري ٻٽائڻ جي ڪوشش ڪندا آهيون. بهتر آهي ته اسين ڪنهن ڌاري قوم ۽ ڌارئي تمدن تي فخر ڪرڻ بجاءِ پنهنجي ئي ملڪ ٻولي ۽ تمدن تي فخر ڪريون."

مادري ٻولي کي ايتري ته اهميت مليل آهي جو هر سال فيبروري جي 21 تاريخ تي اقوام متحده پاران نيئن ٿيم هيٺ مادري ٻولي جو عالمي ڏينهن ڪري ملهايو ويندو آهي. يونيسڪو پاران هن ڏينهن کي 17 نومبر 1999ع تي ٻولي جي تحريڪ ۾ شهيد ٿيل ان بنگالي شاگردن کي پيٽاطور ڏهاڙو ملهائڻ جو اعلان ڪيو ويو هو. بنگالي شاگرد 21 فيبروري 1952ع تي پنهنجي ماءُ ٻولي کي پنهنجي اهميت ڏيارڻ لاءِ ڀرپور تحريڪ جو حصو ورتو. جنهن دوران ڍاڪا ميڊيڪل ڪاليج تي پوليس ۽ فوج گوليون وسائڻ سبب شاگرد شهيد ٿي ويا هئا. ياد رهي ته پنهنجي ٻولي تان قربان ٿيل بنگالي شاگردن کي مڃتا ڏيڻ لاءِ يونيسڪو ان ڏينهن کي "ماءُ ٻولين" جو عالمي ڏينهن ڪري ملهائڻ جو اعلان ڪيو. هاڻي دنيا جون قومون هن ڏينهن کي ڀرپور طريقي سان ملهائين ٿيو.

مون کي ياد ٿو اچي ته الطاف شيخ جِن جي ڪنهن سفرنامي (شايد اي روڊ ٽو مدينه) ۾ پڙهيو هئم ته سائين جن کي ڪنهن اردو ۾ ڳالهائيندي ڏِسي اچي چيو ته هي هندي ۾ لکيل خط پڙهي ٻڌايو. سائين جڏهن عاجزي ڏيکاري ته هُن کي حيرت ٿي ته جيڪا ٻولي ڳالاهي سگهجي ٿي اُها لکي چو نه ٿي سگهجي؟ پر جيئن ته هندي ۽ اردو ڳالهائڻ ۾ ڪافي هڪ جهڙيون آهن پر لکڻ ۾ زمين آسمان جو فرق آهي. پر ڏسجي ته ٻئي ٻولين جا رکوالا پنهنجي ٻولي جي حفاظت ڪن ٿا. آئون نه ٿو سمجهان ته ٻنهي ٻولين جي رکوالن جديد ٽيڪنالاجي سان پنهنجي ٻولي کي مطابقت لاءِ ڳڏ ڳڏ نه رکيو هُجي. ٽائپنگ ۾ به اسان کان گهڻو اڳي هو ڪم ڪري چُڪا.

سنڌي ٻوليءَ کي هڪ اهم چئلينج سرڪاري اسڪولن جي بربادي به آهي. اٽڪل 49 هزار سرڪاري اسڪولن ۾ 42 لک کان وڌيڪ ٻار پڙهن ٿا. انهن اسڪولن جو هڪ وڏو انگ ڀهراڙين ۾ آهي، جتي سياسي ۽ انتظامي ڪرپشن سبب اُستاد پڙهائڻ لاءِ تيار ناهن ۽ تعليم واري وزارت جي پنهنجي اعتراف موجب، 11 هزار اسڪول بند آهن. نتيجي ۾ لکين ٻار بنيادي سنڌي سِکڻ کان محروم ٿي رهيا آهن. هيٺئين وچولي طبقي جا شهري به هاڻي ٻارن کي خانگي اسڪولن ۾ پڙهائين ٿا، جتي سنڌي پڙهائي نه ٿي وڃي. جيڪڏهن لکين ٻار پنهنجي مادري زبان پڙهڻ کان سواءِ وڏا ٿيندا، ته اهي پنهنجي تاريخي ۽ ثقافتي ورثي کان ڇِنل رهندا ۽ اهڙيءَ طرح هو پنهنجي ئي سماجَ ۾ اوپرا رهندا.

قومي جڙاوت جو بنيادي ايڪو ٻولي آهي. ان جي اڻهوند قومي وجود کي اڻ پورو ٻڻائي ڇڏيندي. سنڌ ۾ تعليمي نظام جي بهتري نه رڳو معاشي ترقيءَ لاءِ ضروري آهي پر ان جو ڳانڍاپو سنڌي ٻوليءَ جي واڌ ويجهه ۽ بقا سان به آهي. جتي سنڌي سافٽ ويئر ۽ سنڌي ميڊيا سنڌي ٻوليءَ لاءِ وڏي سگهه آهن. اُتي تيزيءَ سان ناڪاره ٿيندڙ سرڪاري تعليمي سرشتو سنڌي ٻوليءَ جي اوسر ۽ بقا لاءِ وڏي لَلڪار آهي. سنڌ واسين کي متحرڪ قوم طور ان صورتحال جو ماضيءَ جيان پاڻ ئي مقابلو ڪرڻو پوندو. جڏهن سرڪار، سماجَ جون گهرجون پوريون ڪرڻ جي نيت ۽ اهليت وڃائي ويهي، ته پوءِ سماج جي سِياڻن ماڻهن کي متبادل ادارا قائم ڪرڻا پوندا.

سنڌي ٻوليءَ جي بقا لاءِ مطالبن کان اڳتي وڌي قومي عمل جي گُهرج آهي. خصوصي طور تي اسان استادن جو اهو فرض آهي ته پنهنجي ايندڙ نسل کي قديم سنڌي ٻولي بابت مڪمل ڄاڻ ڏيئي ڪانئڻ وچن وٺن ته توهان پنهنجي مادري ٻولي ۽ ثقافت جا امين رهندو. توهان سنڌي ٻوليءَ جا حقيقي وارث آهيو ۽ توهان کي ئي سندس ترويج لاءِ پنهنجي خصوصي صلاحيتن کي ڪتب آڻڻو آهي ڇو ته سنڌي ٻولي ۽ سنڌي ثقافت اسان جي سڃاڻپ آهي.

مادري ٻولي کي ايتري ته اهميت مليل آهي جو هر سال فيبروري جي 21 تاريخ تي اقوام متحده پاران نيئن ٿيم هيٺ مادري ٻولي جو عالمي ڏينهن ڪري ملهايو ويندو آهي. يونيسڪو پاران هن ڏينهن کي 17 نومبر 1999ع تي ٻولي جي تحريڪ ۾ شهيد ٿيل ان بنگالي شاگردن کي پيٽاطور ڏهاڙو ملهائڻ جو اعلان ڪيو ويو هو. بنگالي شاگرد 21 فيبروري 1952ع تي پنهنجي ماءُ ٻولي کي پنهنجي اهميت ڏيارڻ لاءِ ڀرپور تحريڪ جو حصو ورتو. جنهن دوران ڍاڪا ميڊيڪل ڪاليج تي پوليس ۽ فوج گوليون وسائڻ سبب شاگرد شهيد ٿي ويا هئا. ياد رهي ته پنهنجي ٻولي تان قربان ٿيل بنگالي شاگردن کي مڃتا ڏيڻ لاءِ يونيسڪو ان ڏينهن کي "ماءُ ٻولين" جو عالمي ڏينهن ڪري ملهائڻ جو اعلان ڪيو. هاڻي دنيا جون قومون هن ڏينهن کي ڀرپور طريقي سان ملهائين ٿيو.